

Adrian Woźniak, Karolina Bejster

Uniwersytet Rzeszowski

Analiza przepisów polskiego kodeksu karnego dotyczących handlu żywym towarem

1. Wstęp

Handel ludźmi inaczej nazywany handlem żywym towarem¹ jest jedną z form współczesnego niewolnictwa², która musiała spotkać się ze stanowczą reakcją ustawodawcy³. Handel ludźmi godzi w godność człowieka, o której mowa w artykule 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: Konstytucja RP) z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁴ W myśl tego przepisu niezbywalna i przyrodzona godność człowieka stanowi źródło wolności, praw oraz obowiązków człowieka i obywatela. Przepis ten wyraża tak zwaną zasadę wiodącą⁵. Jest nią właśnie godność, która ma kluczowy wpływ między innymi na katalog i treść konstytucyjnych praw człowieka⁶. Ochrona godności człowieka jest więc bardzo istotna; niedopuszczalna jest dyskryminacja w zakresie godności z jakiegokolwiek powodu⁷. W art. 30 Konstytucji RP z 1997 r. mowa jest o tak zwanej godności osobowej, czyli takiej, która jest przynależna każdemu człowiekowi, niezależnie od jego cech, sposobu po-

¹ E. Zielińska, *Zwalczanie handlu ludźmi i wykorzystywania seksualnego dzieci* [w:] *Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie*, red. E. Zielińska, Warszawa 2000, s. 351.

² E.W. Pływaczewski, *Handel ludźmi* [w:] *Współczesne niewolnictwo*, red. E.W. Pływaczewski, Olsztyn 2006, s. 91.

³ Z. Lasocik, *Wprowadzenie. Handel ludźmi – zapobieganie, ściganie oraz nowe wyzwanie dla wszystkich* [w:] *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, red. Z. Lasocik, Warszawa 2001, s. 16.

⁴ Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.

⁵ P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, 2021, uwaga 1, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587806624/650687?keyword=tuleja%20piotr%20konstytucja%20komentarz&toHit=1&cm=SFIRST> (dostęp: 20.05.2022).

⁶ Tamże.

⁷ M. Borski, *Godność człowieka jako wartość uniwersalna*, teza 1, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 3, <https://sip.lex.pl/#/publication/151188507/borski-maciej-godnosc-czlowieka-jako-wartosc-uniwersalna?keyword=godno%C5%9B%C4%87&cm=STOP> (dostęp: 20.05.2022).

stępowania i jego właściwości⁸. W omawianym przepisie mowa o niezbywalności godności. Pojęcie to oznacza, że człowiek nie może się jej zrzec. Nienaruszalność godności polega na zakazie pozbawiania albo ograniczania człowieka godności przez organy państwowe, inne osoby i władze publiczne⁹. Rzeczpospolita Polska jest także zobowiązana do penalizacji przestępstwa handlu ludźmi na podstawie aktów prawa międzynarodowego, między innymi na podstawie Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi¹⁰. Ofiary tego procederu wymagają przede wszystkim pomocy i wsparcia za ich dobrowolną i świadomą zgodą¹¹.

2. Definicja handlu ludźmi

W definicji handlu ludźmi wskazanej w art. 115 §22 polskiego kodeksu karnego¹² (dalej: k.k.) można wydzielić trzy części: środki, metody i cel działania sprawcy¹³. Środki to werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby. Środkami są tylko zachowania, które zostały wymienione w art. 115 §22. k.k. Stanowią więc one *numerus clausus*¹⁴. Do realizacji środków stosowane są następujące metody: przemoc lub groźba bezprawna, uprowadzenie, podstęp, wprowadzenie w błąd albo wyzyskanie błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, nadużycie stosunku zależności, wykorzystanie krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenie albo przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną

⁸ P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*

⁹ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, 2013, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587434012/428283?keyword=spory%20kompetencyjne%20pomi%C4%99dzy%20centralnymi%20konstytucyjnymi%20organami%20pa%C5%84stwa&tocHit=1&cm=SREST> (dostęp: 20.05.2022).

¹⁰ Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz.U. 2009, nr 20, poz. 107).

¹¹ E. Bieńkowska, *Ofiary handlu ludźmi* [w:] *System prawa karnego procesowego*, t. VI: *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. P. Hofmański i C. Kulesza, 2016, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369404601/312855/hofmanski-piotr-red-kulesza-cezary-red-system-prawa-karnego-procesowego-tom-vi-strony-i-inni...?keyword=handel%20lud%C5%BAmi&cm=SREST> (dostęp: 20.05.2022).

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553; t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2447).

¹³ M. Pomarańska-Bielecka, M. Wiśniewski, *Handel ludźmi – nowelizacja k.k.*, cz. I, „Edukacja Prawnicza” 2011, nr 1, <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=mjxw62zohaydanbwgq3tm&refSource=guide#tabs-metrical-info> (dostęp: 20.05.2022).

¹⁴ Wyrażenie „numerus clausus” oznacza „katalog zamknięty”; M. Kuryłowicz, *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Zakamycze 2002, s. 63.

osobą. Celem działania sprawcy handlu ludźmi jest wykorzystanie pokrzywdzonego, nawet za jego zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy¹⁵.

Ponadto wskazać należy, że handel ludźmi jest przestępstwem bezskutkowym¹⁶, co oznacza, w kontekście art. 115 §22 k.k., że każde zachowanie sprawcy, które jest desygnatem form czynności wykonawczych, wypełnia znamiona handlu żywym towarem¹⁷. Wystarczy działanie „w celu”, czyli jest to przestępstwo kierunkowe. Cel ten nie musi jednak zostać osiągnięty – już samo podejmowanie czynności potrzebnych do jego realizacji jest karalne¹⁸.

Gdy działanie sprawcy dotyczy małoletniego, to stanowi ono handel ludźmi, nawet jeśli nie zostały użyte środki ani metody wymienione w definicji handlu ludźmi. Małoletni to osoba, która nie uzyskała pełnoletności, tj. nie ukończyła 18 roku życia i nie uzyskała pełnoletności poprzez zawarcie małżeństwa (por. art. 10 k.c.)¹⁹. Do przyjęcia, że doszło do przestępstwa handlu ludźmi przeciwko małoletniemu, nie jest konieczne zastosowanie środków lub metod z pkt 1–6 art. 115 §22 k.k., a służy to ochronie dobra małoletniego. Przestępstwa dotyczące handlu dziećmi są bowiem społecznie bardziej szkodliwe od tych, które dotyczą handlu dorosłymi, ponieważ dzieci poprzez swoją niedojrzałość są bardziej narażone na bycie ofiarami²⁰.

Aby przyjąć, że doszło do przestępstwa handlu żywym towarem, wystarczy, że dotyczy ono przynajmniej jednej osoby²¹. Handel ludźmi nie zawsze jest dokonywany w ramach szerszej działalności zorganizowanej grupy przestępczej. Sprawca może działać również indywidualnie²². W przypadku tego

¹⁵ M. Pomarańska-Bielecka, M. Wiśniewski, *Handel ludźmi...*

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego (dalej jako: SA) w Szczecinie z 2.07.2015 r., II AKa 48/15, LEX nr 1782021.

¹⁷ M. Ligęza-Turlakiewicz, *Człowiek jako dobro extra commercium w przestępstwie handlu ludźmi*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 5, s. 72–89, <https://sip.lex.pl/#/publication/151252550> (dostęp: 20.05.2022).

¹⁸ F. Radoniewicz, *Przestępstwo handlu ludźmi*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 10, s. 134–155.

¹⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93; t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2459).

²⁰ Por. preambuła Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu ludźmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii przyjętego w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. 2007, nr 76, poz. 494).

²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego (dalej jako: SN) z 6.02.2017 r., V KK 388/16, LEX nr 2255442.

²² Wyrok SA w Lublinie z 7.05.2013 r., II AKa 42/13.

przestępstwa pokrzywdzony jest traktowany przedmiotowo, czyli odbierana mu jest jego przyrodzona godność i podmiotowość²³.

3. Penalizacja handlu ludźmi w kodeksie karnym

Z handlem ludźmi wiąże się art. 189 k.k. Przepis ten odnosi się do bezprawnego pozbawienia wolności. Przedmiotem ochrony w art. 189 k.k. jest wolność człowieka w znaczeniu fizycznym, czyli możliwość swobodnego, zgodnego z wolą jednostki przemieszczania się. Nie jest przestępstwem pozbawienie człowieka swobody przemieszczania się z jego własnej woli²⁴. W art. 189 §1 k.k. będącym typem podstawowym przewidziana jest kara pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Gdy pozbawienie wolności trwa dłużej niż 7 dni, to zagrożenie karą wzrasta i wynosi od roku do 10 lat (§2). Art. 189 §2 k.k. to typ kwalifikowany. Jeżeli ofiarą pozbawienia wolności jest osoba nieporadna ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, to sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12 (§2a). Art. 189 §2a k.k. to typ kwalifikowany. Wysokość kary powoduje zaliczenie przestępstw z §1 – §2a do występków. Natomiast art. 189 §3 k.k. to zbrodnia. W §3 tego artykułu k.k. chodzi o wypadek pozbawienia wolności ze szczególnym udręczeniem. Szczególne udręczenie charakteryzuje się przemocą fizyczną oraz psychiczną²⁵, np. brutalnym pobiciem, torturami²⁶, skrupowaniem kończyn, pozbawieniem możliwości poruszania się²⁷.

Zawarty w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko wolności art. 189a k.k. odnosi się bezpośrednio do handlu ludźmi i penalizuje go. W myśl §1 art. 189a k.k. „Kto dopuszcza się handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3”. Wyraz „kto”, użyty w tym przepisie, wskazuje, iż jest to przestępstwo powszechne, tzn. może je popełnić każdy. Ustawa nie nakłada konieczności posiadania przez sprawcę szczególnych cech, by mógł on odpowiadać karnie. Czynu tego można dokonać tylko umyślnie i w zamiarze bezpośrednim²⁸. Znamię czynnościowe

²³ J. Majewski, *Art. 115 §22, uwaga 8 [w:] Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, cz. II: *Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, 2016, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587713019/510459/wrobel-wlodzimierz-red-zoll-andrzej-red-kodeks-karny-czesc-ogolna-tom-i-czesc-ii-komentarz-do-art...?keyword=22&cm=URELATIONS%20%5Bdost%C4%99p:%2007.04.2022%5D> (dostęp: 20.05.2022).

²⁴ Wyrok SN z 5.12.2018 r., V KK 508/17, OSNKW 2019, nr 2, poz. 10.

²⁵ Wyrok SA w Warszawie z 17.02.2017 r., II AKa 238/16, LEX nr 2265693.

²⁶ Postanowienie SN z 29.12.2020 r., V KK 653/19, LEX nr 3270789.

²⁷ Postanowienie SN z 20.05.2020 r., V KK 671/19, LEX nr 3223564.

²⁸ Wyrok SA w Poznaniu z 9.11.2021 r., II AKa 151/20, LEX nr 3322547.

przepisu odsyła do art. 115 §22 k.k., a realizacja tego czynu może nastąpić jedynie przez działanie²⁹. Dolna granica ustawowego zagrożenia za przestępstwo wynosi nie mniej niż trzy lata, co oznacza, że kwalifikuje się je jako zbrodnię³⁰.

SA w Krakowie w wyroku z 3 września 2012 r., sygn. akt: II AKa 43/12, wskazuje, że przestępstwem handlu ludźmi z art. 189a §1 w związku z art. 115 § 22 k.k. są nie tylko transakcje prowadzące do przeniesienia posiadania pokrzywdzonego, ale również działania poprzedzające, które zmierzają do osiągnięcia władztwa nad człowiekiem, takie jak werbunek, oraz czynności mające na celu utrzymywanie władztwa przez pewien czas, tj. m.in. przechowywanie, transport, dostarczanie do miejsca docelowego. Sąd wskazuje na podobieństwo handlu żywym towarem do działalności handlowej w znaczeniu cywilistycznym. „Handel” w znaczeniu powszechnym ze swego założenia ma dążyć do osiągnięcia korzyści, czego nie wymaga wskazany przepis. Oznacza to, że sprawca handlu ludźmi nie musi dążyć do osiągnięcia zysku. Nieodpłatne przeniesienie posiadania człowieka na inną osobę albo dążenie do tego jest również handlem ludźmi³¹.

Istotne jest, że nawet gdyby ofiara zgodziła się na podjęte wobec niej działania, które spełniają przesłanki handlu ludźmi, to odpowiedzialność sprawcy i tak nie zostaje wyłączona, chociażby nie osiągnął korzyści majątkowej lub nawet poniósł stratę, o ile użył którejs z metod wskazanych w art. 115 §22 k.k.³². Zgodę pokrzywdzonego traktuje się więc generalnie jako nieistotną³³. Przykładem jest sprawa opisana w wyroku Sądu Okręgowego (dalej: SO) w Siedlcach. Sprawa dotyczyła zwerbowania kobiet do pracy seksualnej i ich zgody na taką pracę spowodowanej zapoznaniem się z fałszywymi warunkami finansowymi oferty. Sprawca zwierbował pokrzywdzone i chciał je wykorzystać dla osiągnięcia zysku z prostytucji. Mężczyzna naruszył dobro osobiste kobiet, jakim jest wolność, powodując tym samym szkody na ich psychice. Zostało mu przypisane działanie umyślne z zamiarem kierunkowym³⁴.

Z powodu wysokiego stopnia społecznej szkodliwości czynu w §2 art. 189a k.k. wprowadzona została karalność przygotowania, które jest zagrożone

²⁹ K. Lipiński, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, uwaga 7, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587881109/678549/giezek-jacek-red-kodeks-karny-czesc-szczegolna-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).

³⁰ Por. art. 7 §2 k.k.

³¹ Wyrok SA w Krakowie z 3.09.2012 r., II AKa 43/12, KZS 2013, nr 2, poz. 49.

³² K. Liżyńska, A. Płońska, *Kilka refleksji nad definicją handlu ludźmi*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, nr 85, s. 188 i 189.

³³ Wyrok SA w Warszawie z 11.12.2017 r., II AKa 282/17, LEX nr 2416068.

³⁴ Wyrok SO w Siedlcach z 29.12.2016 r., II K 8/16, LEX nr 2266808.

karą pozbawienia wolności na czas od 3 miesięcy do lat 5. Dolna granica zagrożenia karnego w tym przepisie wskazuje na to, iż czyn ten jest występkiem (por. art. 7 §3 k.k.). Zdarza się, że sprawca zajmuje się jedynie transportem osoby do miejsca, w którym ma być dokonana transakcja, do której finalnie nie dochodzi. Okoliczność ta nie ma znaczenia, tzn. przyjmuje się, iż czyn i tak został dokonany³⁵.

Art. 189a k.k. może pozostawać w rzeczywistym niewłaściwym zbiegu³⁶ z art. 190 §1 k.k., który dotyczy groźby, lub z art. 191 §1 k.k., który odnosi się do zmuszania. Mogą być one elementem handlu ludźmi. Gdy art. 189a pozostaje w rzeczywistym niewłaściwym zbiegu, to jest przepisem konsumującym, ale – jak podkreślił M. Mozgawa – możliwe jest też wystąpienie rzeczywistego zbiegu przestępstw, a także rzeczywistego właściwego zbiegu przepisów art. 189a z niektórymi z przepisów odnoszących się do przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu³⁷.

Przestępstwo z art. 190 §1 k.k. może służyć realizacji procederu handlu żywym towarem przez zagrożenie popełnieniem przestępstwa na szkodę adresata lub osoby mu najbliższej. Groźba może przybrać jakąkolwiek formę, która dostatecznie wyraża zamiar sprawcy i musi powodować uzasadnioną obawę u adresata, że przestępstwo rzeczywiście zostanie popełnione³⁸.

Zgodnie z art. 191 §1 k.k. przemocą lub groźbą bezprawną można zmusić ofiarę do określonego działania, zaniechania lub znoszenia. SA w Katowicach w wyroku z 22 marca 2007 r., sygn. akt: II AKa 422/06, podkreśla, że czerpanie przez sprawcę korzyści majątkowych z uprawiania prostytucji przez inne osoby w ten sposób, że zmuszał je do przekazywania sobie części dochodów, stosując groźbę bezprawną, kwalifikuje się na podstawie art. 204 §2 w zbiegu z art. 191 §1 k.k.³⁹. Może również dojść do zbiegu przepisów art. 204 k.k. (przepis odnoszący się do sutenerstwa, stręczycielstwa i kuplerstwa) oraz z art. 189a k.k. (przepis dotyczący handlu ludźmi)⁴⁰.

Art. 203 k.k. penalizuje doprowadzenie innej osoby do uprawiania prostytucji, co może wiązać się z handlem ludźmi. Wymienione zostały spo-

³⁵ K. Janczukowicz, *Handel ludźmi w praktyce sądów karnych*, 2016, uwaga 3, <https://sip.lex.pl/#/publication/470057870/janczukowicz-krzysztof-handel-ludzmi-w-praktyce-sadow-karnych?cm=URELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).

³⁶ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 292–299.

³⁷ M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, uwaga 11, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587737035/679005/mozgawa=-marek-red-kodeks-karny-komentarz-aktualizowany?cm=URELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).

³⁸ J. Lachowski, *Kodeks karny. Komentarz*, uwaga 3 i 5, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587715840/630716/konarska-wrzošek-violetta-red-kodeks-karny-komentarz-wyd-iii?cm=URELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).

³⁹ Wyrok SA w Katowicach z 22.03.2007 r., II AKa 422/06, LEX nr 314089.

⁴⁰ Postanowienie SN z 17.03.2000 r., I KZP 1/00, LEX nr 39911.

soby doprowadzenia osoby do prostytucji, tj. przemoc, groźba bezprawna, podstęp lub stosunek zależności. SA w Krakowie definiuje podstęp jako takie zachowanie sprawcy, „które powoduje, że pokrzywdzony opiera swe decyzje na fałszywych przesłankach. Sprawia to, że pokrzywdzony nie ma pełnej świadomości co do istniejących okoliczności, nawet gdy akceptuje stan przedstawiony przez sprawcę. Stosowanie podstępu prowadzi do wyłączenia lub znacznego ograniczenia woli pokrzywdzonej przeciwstawienia się doprowadzeniu jej do uprawiania prostytucji”⁴¹. Podstępem może być m.in. podanie osobie substancji, które wyłączają jej świadomość, np. narkotyków⁴². Wykorzystanie stosunku zależności polega na tym, że sprawca ma świadomość wpływu na sytuację prawną, ekonomiczną i życiową ofiary, a ofiara ma świadomość konieczności podporządkowania⁴³. Powiązanie pomiędzy art. 189a §1 k.k. a art. 203 k.k. polega na tym, że „przestępstwo handlu ludźmi jest dokonane z chwilą wykonania przez sprawcę którejś z czynności wykonawczych z art. 115 §22 k.k., a wymienione w tym przepisie zachowania mogą dopiero skompletować zespół znamion przestępstwa z art. 203 k.k.”⁴⁴.

Ostatnie istotne przestępstwo związane z handlem ludźmi zostało wskazane w art. 204 k.k., który odnosi się do stręczycielstwa, sutenerstwa oraz kuplerstwa. W §1 tego artykułu penalizowane jest nakłanianie osoby do prostytucji lub ułatwianie jej w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Nakłanianie do prostytucji i ułatwianie tego działania należy do zachowań, które poprzedzają późniejsze czerpanie korzyści, co sprawia, że są to w większości czynności współukarane uprzednie, które są pochłonięte przez realizację znamienia, które ma postać „czerpania korzyści”⁴⁵. Art. 204 §2 k.k. odnosi się do korzyści majątkowych z cudzej prostytucji, czyli takich korzyści, które są przez sprawcę wielokrotnie przyjmowane z uprawiania prostytucji przez inną osobę⁴⁶. W §1 opisywanego artykułu ustawodawca skupił się na nakłanianiu oraz ułatwianiu prostytucji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej (ukierunkowanie na cel). Art. 204 §2 k.k. penalizuje czerpanie korzyści z uprawiania prostytucji przez inną osobę. Przestępstwo to jest zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Gdy pokrzywdzonym jest osoba małoletnia, to ustawowe zagrożenie karą wynosi od roku do 10 lat⁴⁷.

⁴¹ *Wyrok SA w Krakowie z 23.09.2017 r.*, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2018, nr 1, poz. 57.

⁴² A. Czerwinka, *Przestępstwo zmuszania do prostytucji*, „Ius Novum” 2012, nr 1, s. 67, <https://iusnovum.lazarski.pl/iusnovum/article/view/164/456> (dostęp: 20.05.2022).

⁴³ *Wyrok SN z 6.05.2014 r.*, V KK 358/13, LEX nr 1482486.

⁴⁴ *Postanowienie SN z 21.01.2015 r.*, V KK 285/14, LEX nr 1622351.

⁴⁵ *Wyrok SA w Katowicach z 9.10.2003 r.*, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 2, poz. 40.

⁴⁶ *Wyrok SN z 5.02.2009 r.*, II KK 251/08, LEX nr 486551.

⁴⁷ Por. art. 204 §2. k.k.

4. Podsumowanie

Podsumowując, zjawisko handlu ludźmi, o którym mowa w niniejszym artykule, niestety nadal występuje – nie zostało do końca wyeliminowane⁴⁸. Jest to niezwykle przykre, biorąc pod uwagę, że współcześnie duże znaczenie mają prawa człowieka, w szczególności prawa obywatelskie, a handel ludźmi godzi w nie. Jest to zjawisko wieloaspektowe, to znaczy istnieje wiele przestępstw dotyczących handlu żywym towarem⁴⁹. Na podstawie zawartych w tym artykule rozważań można wyciągnąć kilka wniosków. Po pierwsze największe konsekwencje dla ofiar mają te przypadki handlu ludźmi i przestępstw z nim powiązanych, które dotyczą osób małoletnich⁵⁰. Tym przestępstwom należy w pierwszej kolejności zapobiegać. Wpływ tego proceduru na psychikę osób małoletnich będących jego ofiarami jest bowiem większy niż w przypadku osób dorosłych. Po drugie można mieć wątpliwości, czy zagrożenie karne za omawiane przestępstwa nie jest zbyt niskie – szczególnie to minimalne. Dolna granica kary, zawarta w części przepisów spośród tych, o których mowa w niniejszym artykule, wynosi mniej niż jeden rok pozbawienia wolności. Można oczywiście zrozumieć, że mogą występować szczególne okoliczności uzasadniające niski wymiar kary. Są to jednak przestępstwa poważne, więc i zagrożenie karne nie powinno być niskie. Oczywiście według części przedstawicieli doktryny surowość zagrożenia karnego ma znaczenie drugorzędne – ważniejsza jest nieuchronność kary⁵¹. Z tym stwierdzeniem także należy się zgodzić. Nie zmienia to jednak faktu, że surowość kary także jest istotna, a jej nieuchronność nie wystarczy⁵². Należy żywić nadzieję, że z roku na rok przestępstw dotyczących handlu żywym towarem będzie coraz mniej. Jest na to szansa, gdyż w latach 2014–2021 przestępstw jest każdorazowo mniej niż milion, rośnie liczba wykrytych przestępstw i procent ich wykrywalności⁵³.

⁴⁸ K. Sońta, *Przeciwdziałanie handlowi ludźmi w prawie międzynarodowym*, s. 3, <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/1792/0000-dr-35828.pdf?sequence=1> (dostęp: 20.05.2022).

⁴⁹ Zostało to wykazane w niniejszym artykule.

⁵⁰ Widoczne jest to w wyższej karalności przestępstw zawartych w k.k. i dotyczących handlu ludźmi.

⁵¹ P. Czarnecki, Czy surowe kary zmniejszają ilość przestępstw?, s. 38, <https://www.law.uj.edu.pl/kpk/strona/wp-content/uploads/2014/10/Czy-surowe-kary-zmniejszaj%C4%85-ilo%C5%9B%C4%87-przest%C4%99ptw.pdf> (dostęp: 20.05.2022).

⁵² Prawo.pl, *Lech Gardocki: nie tylko nieuchronność kary jest ważna*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/nie-surowosc-ale-nieuchronnosc-kary-jest-najwazniejsza-lech-gardocki,48299.html> (dostęp: 20.05.2022).

⁵³ Informacje te można znaleźć na stronie ze statystykami policyjnymi (Statystyka, *Przestępstwa ogółem*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940,Przestepstwa-ogolem.html>, dostęp: 20.05.2022), *Przestępstwa ogółem wg jednostek podziału administracyjnego – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte, % wykrycia (1999–2021)*.

Bibliografia

- Kuryłowicz M., *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Zakamycze 2002.
- Lasocik Z., *Wprowadzenie. Handel ludźmi – zapobieganie, ściganie oraz nowe wyzwanie dla wszystkich* [w:] *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, red. Z. Lasocik, Warszawa 2001.
- Ligęza-Turlakiewicz M., *Człowiek jako dobro extra commercium w przestępstwie handlu ludźmi*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 5.
- Liżyńska K., Płońska A., *Kilka refleksji nad definicją handlu ludźmi*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, nr 85.
- Pływaczewski E.W., *Handel ludźmi* [w:] *Współczesne niewolnictwo*, red. E.W. Pływaczewski, Olsztyn 2006.
- Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu ludźmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. 2007, nr 76, poz. 494).
- Radoniewicz F., *Przestępstwo handlu ludźmi*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 10, s. 134–155.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010.
- Zielińska E., *Zwalczanie handlu ludźmi i wykorzystywania seksualnego dzieci* [w:] *Prawo Wspólnot Europejskich a prawo polskie*, red. E. Zielińska, Warszawa 2000.

Netografia

- Bieńkowska E., *Ofiary handlu ludźmi* [w:] *System prawa karnego procesowego*, t. VI: *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. P. Hofmański i C. Kulesza, 2016, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369404601/312855/hofmanski-piotr-red-kulesza-cezary-red-system-prawa-karnego-procesowego-tom-vi-strony-i-inni...?keyword=handel%20lud%C5%BAmi&cm=SREST> (dostęp: 20.05.2022).
- Borski M., *Godność człowieka jako wartość uniwersalna*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 3, <https://sip.lex.pl/#/publication/151188507/borski-maciej-godnosc-czlowieka-jako-wartosc-uniwersalna?keyword=godno%C5%9B%C4%87&cm=STOP> (dostęp: 20.05.2022).
- Czarnecki P., *Czy surowe kary zmniejszają ilość przestępstw?*, <https://www.law.uj.edu.pl/kpk/strona/wp-content/uploads/2014/10/Czy-surowe-kary-zmniejszaj%C4%85-ilo%C5%9B%C4%87-przest%C4%99pstw.pdf> (dostęp: 20.05.2022).
- Czerwonka A., *Przestępstwo zmuszania do prostytucji*, „Ius Novum” 2012, nr 1, s. 67, <https://iusnovum.lazarski.pl/iusnovum/article/view/164/456> (dostęp: 20.05.2022).
- Janczukowicz K., *Handel ludźmi w praktyce sądów karnych*, 2016, <https://sip.lex.pl/#/publication/470057870/janczukowicz-krzysztof-handel-ludzmi-w-praktyce-sadow-karnych?cm=URELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).
- Lachowski J., *Kodeks karny. Komentarz*, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587715840/630716/konarska-wrzoszek-violetta-red-kodeks-karny-komentarz-wyd-iii?cm=URELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).
- Lipiński K., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz* [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587881109/678549/giezek-jacek-red-kodeks-karny-czesc-szczegolna-komentarz?cm=URELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).
- Majewski J., Art. 115 §22 [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, cz. II: *Komentarz do art. 53–116*, red. W. Wróbel, A. Zoll, 2016, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587713019/510459/wrobel-wlodzimierz-red-zoll-andrzej-red-kodeks-karny-czesc-ogolna-tom-i-czesc-ii-komentarz-do-art...?keyword=22&cm=URELATIONS%20%5Bdost%C4%99p:%2007.04.2022%5D> (dostęp: 20.05.2022).

- Mozgawa M., *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587737035/679005/mozgawa-marek-red-kodeks-karny-komentarz-aktualizowany?cm=U-RELATIONS> (dostęp: 20.05.2022).
- Pomarańska-Bielecka M., Wiśniewski M., *Handel ludźmi – nowelizacja k.k., cz. I*, „Edukacja Prawnicza” 2011, nr 1, <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=mjxw62zohaydanbwgq3tm&refSource=guide#tabs-metrical-info> (dostęp: 20.05.2022).
- Prawo.pl, *Lech Gardocki: nie tylko nieuchronność kary jest ważna*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/nie-surowosc-ale-nieuchronnosc-kary-jest-najwazniejsza-lech-gardocki,48299.html> (dostęp: 20.05.2022).
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz 2013*, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587434012/428283?keyword=spory%20kompetencyjne%20pomi%C4%99dzy%20centralnymi%20konstytucyjnymi%20organami%20pa%C5%84stwa&tochHit=1&cm=SREST> (dostęp: 20.05.2022).
- Sońta K., *Przeciwdziałanie handlowi ludźmi w prawie międzynarodowym*, <https://depotuw.ceon.pl/bitstream/handle/item/1792/0000-dr-35828.pdf?sequence=1> (dostęp: 20.05.2022).
- Statystyka, *Przestępstwa ogółem. Przestępstwa ogółem wg jednostek podziału administracyjnego – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte, % wykrycia (1999–2021)*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940.Przestepstwa-ogolem.html> (dostęp: 20.05.2022).
- Tuleja P., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587806624/650687?keyword=tuleja%20piotr%20konstytucja%20komentarz&tochHit=1&cm=SFIRST> (dostęp: 20.05.2022).

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz.U. 2009, nr 20, poz. 107).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553; t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2447).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93; t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2459).

Orzecznictwo

- Postanowienie SN z 6.02.2017 r., V KK 388/16, LEX nr 2255442.
- Postanowienie SN z 17.03.2000 r., I KZP 1/00, LEX nr 39911.
- Postanowienie SN z 20.05.2020 r., V KK 671/19, LEX nr 3223564.
- Postanowienie SN z 21.01.2015 r., V KK 285/14, LEX nr 1622351.
- Postanowienie SN z 29.12.2020 r., V KK 653/19, LEX nr 3270789.
- Wyrok SA w Katowicach z 9.10.2003 r., „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 2, poz. 40.
- Wyrok SA w Krakowie z 23.09.2017 r., „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2018, nr 1, poz. 57.
- Wyrok SA w Katowicach z 22.03.2007 r., II AKa 422/06, LEX nr 314089.
- Wyrok SA w Krakowie z 3.09.2012 r., II AKa 43/12, KZS 2013, nr 2, poz. 49.
- Wyrok SA w Lublinie z 7.05.2013 r., II AKa 42/13.
- Wyrok SA w Poznaniu z 9.11.2021 r., II AKa 151/20, LEX nr 3322547.
- Wyrok SA w Szczecinie z 2.07.2015 r., II AKa 48/15, LEX nr 1782021.
- Wyrok SA w Warszawie z 11.12.2017 r., II AKa 282/17, LEX nr 2416068.
- Wyrok SA w Warszawie z 17.02.2017 r., II AKa 238/16, LEX nr 2265693.

Wyrok SN z 5.02.2009 r., II KK 251/08, LEX nr 486551.

Wyrok SN z 5.12.2018 r., V KK 508/17, OSNKW 2019, nr 2, poz. 10.

Wyrok SN z 6.05.2014 r., V KK 358/13, LEX nr 1482486.

Wyrok SO w Siedlcach z 29.12.2016 r., II K 8/16, LEX nr 2266808.

Streszczenie

Celem artykułu jest przybliżenie problematyki handlu ludźmi oraz przestępstw związanych z tym procederem na tle regulacji polskiego kodeksu karnego. Autorzy opisują podstawowe definicje, a także dokonują przeglądu orzecznictwa oraz piśmiennictwa związanych z zagadnieniem handlu żywym towarem, powołując się na przykłady tego zjawiska zaistniałe w praktyce.

Słowa kluczowe: handel ludźmi, handel żywym towarem, kodeks karny, przestępstwo, przestępczość.

Summary

The aim of the article is to present the issue of human trafficking and crimes related to this procedure against the background of the regulations of the Polish Criminal Code. The authors describe the basic definitions, as well as review the case law and literature related to the issue of human trafficking, referring to examples of this phenomenon occurring in practice.

Key words: human trafficking, trafficking of human beings, criminal code, crime, criminality.